

— 149 —

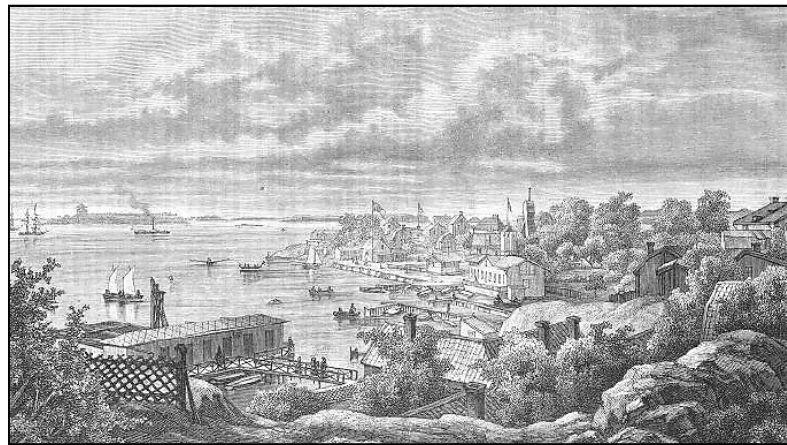
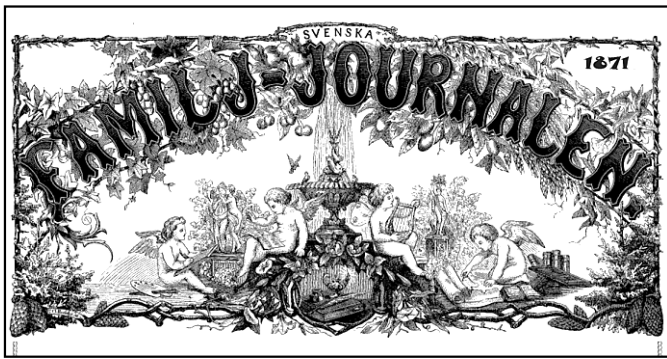

Dalarö skans och Jutholmen.

den Vredets Skans till Skansholmen, åren det en lund på den gamla löngårdens plats. Dalarö skans och Jutholmen, som är den gamla löngårdens plats. Dalarö skans och Jutholmen, som är den gamla löngårdens plats. Dalarö skans och Jutholmen, som är den gamla löngårdens plats.

Den gamla löngårdens plats. Dalarö skans och Jutholmen, som är den gamla löngårdens plats. Dalarö skans och Jutholmen, som är den gamla löngårdens plats. Dalarö skans och Jutholmen, som är den gamla löngårdens plats.

Dalarö skans och Jutholmen, som är den gamla löngårdens plats. Dalarö skans och Jutholmen, som är den gamla löngårdens plats. Dalarö skans och Jutholmen, som är den gamla löngårdens plats. Dalarö skans och Jutholmen, som är den gamla löngårdens plats.

Dalarö (teckning af C. S. Hallbeck)

Bild nr
K296

Tid
1871

Kategori / Plats
Vägar / Platser

Motiv
Tidningsreportage

Dalarö skans och Jutholmen

Fröknarnes boning på Ornön.

Svenska Familj-Journalen var en tidskrift utgiven 1864-1887 av Christian Gernandt i Halmstad, som 1875 också tog initiativet till *Nordisk familjebok*.

Samtliga bilder i reportaget är ritade av C. S. Hallberg.

Texten i tidningsreportaget finns på sidan 2-6.

Dalarö badort.

Sveriges hufvudstad är bekant för sina vackra omgifningar, och vi vilja nu inbjuda våra läsare till en liten lustfärd utåt dess vackra skärgård, för att med några ord stanna vid en af dess mest omtyckta och mest behagliga utposter, den lilla täcka och på senare tiden allt mera besökta köpingen och badorten Dalarö. Den, som har för vana att årligen besöka utlandets moderna badorter, får likväl icke här tänka sig något Trouville sur Mer, eller något Honfleur, Dieppe eller Ostende. Dalarö är mycket blygsammare, än dessa verldsbekanta äflingsbanor för fåfängan och lyxen; men så är det också bra mycket helsosammare, än de, och har nog sin lilla fåfänga, det också. Visst ser det lilla Dalarö, med sina lots- och fiskarkojor, som, likt stengetter, klättrat sig upp bland klipporna, ännu nästan mera ut som ett fiskläge, än som en badort; men år efter år tittar den ena moderna villan efter den andra fram mellan trädkåkarne, -- och inom ett tiotal år till är det kanske både tillräckligt lysande och tillräckligt modernt, för att den derstädes nu rådande trefnaden skulle kunna vara till god del försvunnen. Toaletterna börja redan blifva allt extravagantare, villorna allt anspråksfullare, sällskapstonen allt mera förfinad, hyrorna allt dyrare, -- med ett ord, allt är på god väg att blifva så fashionabelt som möjligt.

Vi låta likväl icke skrämma oss deraf, utan om läsaren behagar följa med, så gå vi nu på morgonen ned till Gustaf den Tredjes Staty vid Slottsbacken, stiga der om bord på den raska ångbåten »Jacob Bagge» och företaga färden dit ut.

När vi då först helt hastigt svängt af nedåt Stockholms ström, förbi Djurgården med dess vackra villor och sommarställen, förbi det ståtliga Manilla och det gamla hedervärda Blockhusudden med sina minnen af tulltvång och visitationer, och der vi kanske i förbifarten se en skymt af den gamle poetiske tullförvaltaren, som ämnar sig ut på en segeltur utåt skärgården, kasta vi i förbigående en blick på Fjäderholmarnes värdshus och en annan hän till Nyckelviken, der Jenny Lind förr i verlden brukade tillbringa sina somrar, och innan vi veta ordet af, svänga vi af vid Kungshamn in till Skurusundet, med sina branta, rikt bevuxna stränder, som, om de bara vore en aldrig så liten mån högre, skulle kunna komma oss att drömma om sjelfva Schweiz. I stället komma de oss nu att tänka på och beundra vårt eget land, som i skönhet icke gifver något annat efter och som just omkring sin vackra hufvudstad velat liksom utställa en profkarta på allt hvad det har mildt, idylliskt, friskt och storartadt, rikt och tarfligt, gladt och vemodigt. Vi kila hastigt som tanken genom Skuru bro, beundrande de vackra sommarbostäderna öfverallt omkring stränderna; i en hastig vändning lägga vi till vid Dufnäs' brygga, sedan vid Lennersta, och innan timman gått till ända, äro vi redan inne i Baggens-stäket. Medan ångbåten här saktar farten, hafva vi god tid att tänka på det upplyftande fosterländska minne, som talar till oss från de grönskande vallar, bakom hvilka, under det olycksdigra året 1719, en skara af 600 raska sörmlänningar så hårdhänt afvisade mellan tre och fyra tusen ryssar, att dessa drogo bort med blodiga hufvuden och att hufvudstaden var räddad.

Och medan vi tänka på detta, har »Jacob Bagge» redan kommit ut på den fjärd, som hans store namne, amiralen, gifvit sitt namn. Påhelsningen vid Boo har redan gått för sig och nu styra vi kurs rätt öfver den stora och klara fjärden hän till Fällströms ögrupper, mellan hvilka vi lotsa oss fram, tilldess vi komma ut på Ingarö-fjärden. Vi följa nu stränderna af den vackra och långsträckta Ingarön, medan den mest omvexlande panorama utbreder sig för våra beundrande blickar. Det är en egendomlig färgprakt, som under en vacker vår- eller sommardag ligger öfver våra skärgårdslandskap. Den blåa, höga luften, det klara vattnet, de speglande stränderna med sina lättrörliga björk- och algrupper, eller med sina allvarliga gran och furu-backar, sina rödmålade fiskarstugor, sina slingrande vikar och sund, sina skär och måsar, sina hvitriggade båtar och snedvridna bryggor -- allt, tillsammanlagdt, bildar den täckaste idyll, man kan se.

Och så, när man närmar sig slutet af Ingarö-fjärden, och genom sund och vikar, mellan leende holmar och stela klippor, styr ut åt en vik af den ståtliga Jungfru-fjärden, ser man, huru det blånar i fjerran, och der är hafvet, det fria, herrliga, oroliga hafvet, vår trygghet och vår rikedom, våra anors tummelfält och våra storstatsminnens graf. Vi komma likväl icke ut derpå denna gång; ty mellan öarne Vindåsen och Edesö svänga vi af till höger, förbi Piltholmen, Långholmen och Korsholmen, upp till Dalarö.

Men, innan vi nu der gå vidare, vore det kanske skäl i att redogöra litet för stället topografi. Dalarö köping ligger i Sotholms härad och Tyresjö socken af Stockholms län, fyra och en half mil land- och tio mil sjöväg från Stockholm. Den har tullhus, posthus, societetshus, kyrka, klockstapel och badhus, samt har på senare tiden genom elektrisk telegraf förbindelse med hufvudstaden. En fjerdedels mil längre utåt hafvet ligger Dalarö skans, af hvilken vi äfven gifva läsaren en afbildning. På den stora illustrationen, utsigten af sjelfva Dalarö hamn, se vi den bakom Rågholmen, som ligger emellan skansen och köpingen. Se vi åter på den mindre vyen, så ligger den i taflans midt, och mellan den och det lilla skäret Äpplet (så kalladt efter det lineskepp, som under Carl den Elfte tid sjönk der) se vi i ett blånande fjerran utåt Elfsnabben, hvarifrån Gustaf den Andre Adolf anträdde sin färd till sitt seger- och dödståg på Tysklands slätter.

Dalarö skans består af ett rundt torn med vallar af sten, har kommandantshus med kyrka, corps de garde och en gammal stenbarack utanför skansen. Denna gamla skans är nu mera afväpnad och öfvergifven; men det är icke utan, att den har sina ganska gamla och ganska stolta anor; icke som skulle den hafva bestått i några strider -- derom hafva häfderna intet att förmäla --, utan därför att den uppfördes af Gustaf Wasa, denne store och barske värnare af våra seder och vår sjelfständighet. Den gamle Wasakungen lät här och hvar i vikarne uppbygga blockhus och fästen, för att med kraft kunna afvisa efterhängsna besökare, vare sig att de kommo östan eller sunnan ifrån. Dalarö skans var ett af dem -- Waxholm ett annat. Men i motsats till sin större och mera beryktade kamrat har gamla Dalarö skans bibehållit sitt ursprungliga utseende. Den är visserligen nu, såsom varande afväpnad, »ett minne blott», men icke skall man se den gamle öfver axeln för det. Han har nog fyllt sin mission, äfven han, om han också icke bytt kulor och krut med en fiende; ty säkert hafva våra nuvarande vänner och jernafnämare, ryssarne, mer än en gång svurit i sina långa skägg öfver att han stått der. Att han nu, sedan artilleriet under de senaste krigen tagit sådana jättsteg i utveckling, blifvit afskedad utan pension, kan väl ingen förtänka den gamle krigsbussen, och han har ännu en mission att fylla, -- den att tjena till motiv för alla mer och mindre teckningsfärdiga små fröknars sommar-etyder på de sköna konsternas område. Skulle också den gamle dervidlag komma litet på sned, så gör det mindre; det säkra är, att han anses »uhyre» intressant.

Redan långt tillbaka i vår historia talas der om Dalarö. På den tid nämligen, då tyskarne icke voro samma stora kulturfolk som nu, men då de kanske lika gerna som nu blandade sig i andras angelägenheter, var Dalarö platsen för ett af våra missöden i striden. Det var under de beryktade Fetalie-brödernas huserande på våra kuster, då Stockholm var i tyskarnes våld och belägrades af unionsdrottningen, Margareta, som tyskarnes storamiral, herr Hugo, låg infrusen i Dalarö. Svenskarne försökte då att med ett på rullar flyttbart torn, en så kallad »katt», komma herr amiralen in på lifvet, der han låg bakom sina isvallar. Han hade nämligen låtit fälla träd och deraf timra en vall omkring sina fartyg, samt öfverösa den med vatten, som frös och gjorde vallen omöjlig att utifrån bestiga.

Men herr Hugo hade troligen då, liksom hans landsmän hafva det ännu i dag, godt om spejare, och han fick därför i god tid veta af planen med »katten», hvarför han lät såga sönder isen omkring sin provisoriska borg, så att, när svenskarne kommo smygande med sin »katt«, så brast isen och tornet gick till botten med man och allt, medan tyskarne stodo skrattande på vallarne och ropade »kas» åt den sjunkande »katten». Det var litet mera humor i detta, än i de beryktade Käplingemorden, men trots både kattens missöde och bålet på den nuvarande Blasieholmen, så fingo dock de goda kulturbärande ingen fast fot i Sverige den gången, -- och så hoppas vi att det skall blifva äfven framgent.

Jutholmen, som ligger emellan skansen och Korsholmen, hvarifrån tecknaren tagit sin utsigt, har troligen fått sitt namn af någon blodig dust med våra vänner på andra sidan Sundet, som den tiden voro våra fiender. Nu bebos den af fiskare och lotsar, hvilkas nätta, trefliga och fina stugor äfven här och der inlogera en och annan »sommarnöjare» med anspråkslösare vanor eller kassa, än man finner hos dem, som bo i sjelfva köpingen. Det är dessutom vanligt, att en hel mängd sommargäster slå sig ned på öarne rundtomkring, i synnerhet om det finnes passionerade fiskare inom familjen, och friskt och upplifvande är det sommarlif, som der föres.

Gå vi nu tillbaka till sjelfva köpingen, som ligger uppstaplad på sina klippor och ser litet nyfiken ut, så finna vi snart, att det tusental af badgäster, som på de sednare somrarne gästade den, dertill haft sina goda skäl i många afseenden. Ty emellan de nakna och branta klipphällarne finnas de mest förtjusande små dalgångar med trädgårdar och grönska, och från höjderna de mest omvexlande utsigter. En liflig trafik med ångbåtar och seglande fartyg är hela sommaren i full gång, hvarom de på den stora illustrationen synliga tull- och lotsstationerna nogsamt bära vittne. Badhusen för kalla och varma bad hafva allt mer närmat sig den nyare tidens fordringar, och societetshuset med sin välkända och goda restauration samt det vid bryggan liggande värdshuset Eklundshof öfverträffa dem kanske icke så litet. Vattnet, påspäddt från de stora fjärdarne i granskapet, är betydligt salt, och i följd deraf mera helsogifvande. Ledsnar man vid att se sjelfva köpingens märkvärdigheter, bland hvilka klockstapeln eller det så kallade » basfiolsfodralet» samt den stora »kungörelse-eken» icke få glömmas, så kan man göra sina utflykter i den närmaste omgifningen, som äfven erbjuder åtskilligt både vackert och märkvärdigt. Bland det vackra nämna vi särskilt, utom den bekanta, alldeles invid liggande, så kallade Schweizerdalen, den stora egendomen Sandemar, belägen omkring en half mil sydvest om Dalarö och tillhörig den Braunerhjelmiska släkten, till hvilken den gått i arf från den Wattringska. Sandemar är ett gammalt ståtligt gods med ofantlig ägovidd och stora, ännu sparda, skogar, i hvilka det icke är ovanligt att träffa vårt lands stoltaste högdjur, elgen. Man ser den ofta i allt lugn promenera öfver landsvägen, när man tager sig en promenad i den vackra, rikt kuperade trakten. Elgen är för öfrigt icke så ovanlig i Stockholmstrakten, som man skulle tro; ännu närmare hufvudstaden finner man den, till exempel i de stora skogarne under det gamla Brahegodset Rydboholm. Tycker man om skogsfågel, så är det heller icke ovanligt att å Sandemars ägor stöta upp en tjäder- eller orrkull, eller att höra de respektive tupparne hålla sitt morgonkackel i de höga furorna; -- men der vid lag gäller det att se och låta bli, ty jagträdden vidmakthålles strängt på det gamla godset. Vill man se en egendom i blygsammare stil, så kan man begifva sig af till det en fjerdedels mil från köpingen belägna Små-Dalarö, som heller icke är utan sina behag. Men det mest omtyckta nöjet vid badorten, och det med goda skäl, är dock båtfärderna till de kringliggande öarne. Och i det fallet finnes mycket att välja på. Vill man fiska på nära håll, så far man till »Kycklingarne», några små skär, från hvilka man har en vacker utsigt åt skansen och segelleden.

Tycker man om segelfärder och har en god båt, så kan man göra långfärder till de stora öarne Gålö och Ornö, eller ännu längre bort till Nämndö och Runmarö, men då får man icke vara rädd för litet sjögång, ty för att komma till de sednare måste man öfver den stora Kanholmsfjärden, der det ibland går sjö, som är ganska väldig. Mången tycker dock, att det är både säkrare och bekvämare att bara resa öfver till Rågholmen och sitta der och vänta på ett lyckliggörande napp, i fall händelsevis någon fisk skulle vilja vara så artig att bita på kroken.

Bland det märkvärdiga, som Dalarö-trakten erbjuder, kunna vi icke underlåta att med några ord omtala de båda fröknarne på Ornö, af hvilkas sjelftimrade stuga vår tecknare här lemnar en afbildning. Aldrig har väl den timliga förnöjsamheten och den menskliga företagsamheten firat en större triumf, än genom och i dessa båda gamla qvinnors verk, der de, midt ibland bergsskrefvorna på Ornöns nästan sterilaste punkt, med egna händer upprest sin till stilen så tarfliga stuga, uppröjt den magra jorden och planterat träd och buskar midt i ödemarken. Deras stuga ligger på det gamla Mörbys ägor, och de göra ingen hemlighet af den mångåriga strid med hinder af alla slag, som de vetat att besegra. Med egna händer hafva de också skaffat sig stängsel kring sin lilla nyodling, hvilket gått så till, att de fällt träd och låtit dem ligga med qvistar och allt, det ena efter det andra, bildande på detta sätt en mycket besvärlig gärdesgård att komma öfver. Här och hvar emellan stenarne hafva de grävt upp den magra matjorden, burit dit mera jord på spadarne och på detta sätt fått den ena lilla åkerbiten här, den andra der, det ena trädgårdslandet aflångt, det andra rundt eller fyrkantigt och alla omgifna af murar af kullersten, så att, när man om sommaren kommer dit, öfverraskas man af en mångfald af trädgårdar, som titta fram mellan den grå graniten. Frukträd, bärbuskar och blommor finnas äfven, och när man talar med de gamla qvinnorna om det hårda och sträfsamma i deras lif, så se de helt förvånade ut och undra, huru en menniska kan vilja bo i staden, i hus, som andra byggt, när man ute på landet kan få vara i fred med sig sjelf och bygga sin bostad, som man tycker. Det ligger någonting egendomligt, nästan romantiskt öfver de båda gamla och deras ensliga lit. Folket i trakten betraktar dem med en viss skygghet, och den besökande stadsbon blir icke litet förvånad, då han hos dessa båda gamla qvinnor, som man både till drägten och skicket skulle kunna taga för infödingar på platsen, finner åsigter och tankar, hvilka tyda på en helt annan uppfostran, än den, som vanligen i deras ungdom bestods åt folkets barn. Men de äro också verkliga fröknar, härstammande från en finsk familj; och fastän man icke med säkerhet vet något om deras förflutna lif, så kan man dock med någorlunda visshet föreställa sig, att de icke endast för ro skull på detta sätt dragit sig ifrån verlden. Kanske hafva dertill olyckor bidragit, kanske fattigdom, -- troligen båda tillsammans.

Emellertid lefva de nu på sin ö och i sin stuga, som det synes, nöjda med verlden och sin ställning. De taga gerna emot besök af badgästerna och språka då helt obesväradt om sin ekonomi och sina anläggningar, och man har icke den ringaste anledning att tro dem på något sätt rubbade till sina sinnen, som en och annan velat påstå. Endast i ett fall äro de litet besynnerliga; men som man i vår tid är van vid åtskilliga anomalier i tankegången på detta område, äfven hos annars ganska förståndigt folk, så tror jag icke att man får anse dem Konradsbergsmessiga för det. Det är i fråga om deras religiösa åskådningssätt.

De omtala nämligen, för hvem som vill höra det, att de båda äro trolofvade, den ena med vår Frälsare, den andra med Johannes Döparen. Stackars gummor! om de dermed i ensligheten, under de kalla och stormiga vintrarne, då deras fattiga stuga kanske icke lemna så alldeles säkert skydd emot stormen och snön, om de då kunna värma sig med denna tanke och om dessa deras himmelska brudgummar kunna komma dem att med tålamod och resignation bära en visserligen sjelfskapad, men därför icke mindre tung lefnadsbörda, skall man väl missunna dem denna tröst i vedermodan? Tvärtom, tycker jag! En oskyldigare fanatism, än deras, kan väl svårligen finnas, och detta så mycket mera, som de äfven i detta fall icke gå någon annan i vägen.

Och när det bullrande, verksamma lifvet i hela dess fullhet ändå hos mången så kallad tänkande menniska kan alstra föreställningar af detta slag, mycket mera stridande mot vår religions anda och väsende, än deras oskyldiga inbillning, så torde de stackars drömmande Ornö-frökvarne vara att ursäkta. Säkert tro vi, att ingen af de i Dalarö boende badgästerna skall ångra att hafva gjort dem ett besök; ty det är ibland nyttigt nog att se kontraster här i verlden. Och, i sanning, en skarpare kontrast än emellan den af lysande toaletter dignande bryggan vid Dalarö, då ångbåten anländer från Stockholm, och de båda fattiga frökvarne på Ornö, stående på sin ensliga höjd, lika ett par forntidens sibyllor, färdiga att uttala sitt orakelspråk för den besökande främlingen, kan man svårligen tänka sig. Mycket vore ännu att säga om Dalarö, om dess fina societet, om dess baler och andra nöjen, om de mest framstående villorna och deras ägare, om dess sunda läge och friska luft, m. m.; men vi hoppas, att läsaren sjelf skall, när sommaren kommer, i egen person taga reda på allt detta, och vilja vi därför nu sluta, för att icke helt och hållet för honom rövva ifrån den lilla badorten nyhetens behag. Endast så mycket tro vi oss böra tillägga, att vi önska det lilla samhället all lycka och trefnad, och att det, i en icke alltför aflägsen framtid, måtte blifva en badort af första rang, en slutsats för hvilken, enligt vår tanke, de nödvändiga förutsättningarne redan förefinnas, och detta i ganska betydande grad. Det behöfves endast att en energisk och skapande hand kommer i färd med det hela, för att denna önskan skall kunna uppfyllas!